

УДК 159.95

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-11>

АНАЛІТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ТА УЯВЛЕНЬ ПРЕДСТАВНИКІВ АВСТРІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТ ЩОДО МЕНТАЛЬНО ПЕРЕЖИТИХ ВІЙН

Католик Галина Вікторівна,

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри практичної психології

Навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки

Львівського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0002-2169-0018

У статті проаналізовано бачення трансгенераційної травми, яка передбачає передачу наслідків травмування від покоління людей, що їх отримали, до наступних поколінь через трансформацію світосприйняття, феноменів ставлення до життя та уявлення про життєві перспективи. Зазначено, що найпоширенішими психологічними наслідками трансгенераційної травми є зміни у світогляді, цінностях, установках, ставленні до себе та інших. Зазначено, що в умовах військової агресії, руйнування звичного способу життя, людських втрат та страждань питання ставлення до психологічних наслідків війни минулого і теперішнього та уявлення про ці події у різних народів світу, які є або активними спостерігачами або учасниками подій є надзвичайно актуальним. Теоретико-методологічною базою дослідження слугують вітчизняні та зарубіжні наукові доробки вивчення психологічних наслідків війн (Г. Католик, А. Шаталова, В. Станчишин, Ч. Маєрс, В. Ріверс, А. Кардінер, Р. Грінкер, Дж. Шнігель, У. Меннінгер, У. Біон, Дж. Кристал та інші). Пропоновано емпіричне дослідження аналізу ставлення та уявлення до психологічних наслідків війни минулого і теперішнього (аналітика психологічних уявлень на основі ментально пережитих війн представниками австрійської та української спільнот). Аналіз відповідей у групах австрійських та українських респондентів свідчить, що вони асоціюють війну з огидою, звірствами та глибокою ненавистю. Їхні рефлексії свідчать про безпорадність, втрату надії та розчарування у світовій політиці. У результаті дослідження було створено гіпотетичну модель «Структурні механізми ставлення та уявлення у контексті стосунку людини з війною», яка демонструє, що вплив війни на особистість починається з мобілізації внутрішніх ресурсів, продовжується емоційним відгуком на події та завершується формуванням нових цінностей та переконань.

Ключові слова: війна, ставлення, уявлення, ментальні переживання, психологічні наслідки війни, світогляд, цінності, установки.

Katolyk Halyna. Analytical research on the attitudes and perceptions of representatives of the austrian and ukrainian communities regarding the mental experience of wars

The article analyzes the vision of transgenerational trauma, which involves the transfer of the consequences of trauma from the generation of people who received them to the next generations through the transformation of worldview, phenomena of attitude to life and ideas about life prospects. It is noted that the most common psychological consequences of transgenerational trauma are changes in worldview, values, attitudes, attitudes towards oneself and others. It is noted that in the context of military aggression, the destruction of the usual way of life, human losses and suffering, the issue of attitudes towards the psychological consequences of war of the past and present and the perception of these events among different peoples of the world, who are either active observers or participants in the events, is extremely relevant. The theoretical and methodological basis of the study is based on domestic and foreign scientific works on the study of the psychological consequences of wars (G. Katolyk, A. Shatalova, V. Stancyszyn, C. Myers, V. Rivers, A. Cardiner, R. Grinker, J. Spiegel, U. Manninger, U. Bion, J. Crystal and others). An empirical study of the analysis of attitudes and perceptions of the psychological consequences of the war of the past and present is proposed (analysis of psychological perceptions based on the mental experience of wars by representatives of the Austrian and Ukrainian communities). The analysis of the responses in the groups of Austrian and Ukrainian respondents shows that they associate war with disgust, atrocities, and deep hatred. Their reflections indicate helplessness, loss of hope, and disappointment in world politics. The study resulted in a hypothetical model "Structural Mechanisms of Attitudes and Perceptions in the Context of Human Relations with

War”, which demonstrates that the impact of war on a person begins with the mobilization of internal resources, continues with an emotional response to events, and ends with the formation of new values and beliefs.

Key words: war, attitude, perceptions, mental experiences, psychological consequences of war, worldview, values, attitudes.

Вступ

Дебати про неминучі наслідки війн завжди займали багато уваги в усіх верст населення. На побутовому рівні всі чули історії від бабусі чи дідуся про їх післявоєнні роки. Деякі з нас, мали можливість прослухати історії учасників бойових дій Другої світової. Але це було раніше, в ті часи коли, ми, на теренах України слухали історії минулого. Сьогодні у нас нема можливості назвати ці історії нашим минулим – ці історії стали нашим новим теперішнім! На момент проведення пропонованих нами досліджень йде четвертий рік повномасштабної війни. Це стало нашими повсякденними подіями, які спостерігаємо сидячи у бомбосховищах, будучи біженцями, переживши тортури та згвалтування, будучи свідками насилля, перебуваючи у горюванні по втратах тощо.

Феноменом є те, що у вітчизняних школах вивчаємо історію всього світу, дискутуємо над діями тих чи інших, здебільшого одіозних історичних постатей, вивчаємо дати і події війн: першопричини, плин подій і результат. Ми приділяємо вивченню війн найбільше уваги у вивченні історичної спадщини. Однак людство не вчиться на власних помилках... і сьогодні є особи, які відчують девіантну потребу в повторенні війн [9; 10; 11; 12; 13; 14].

В умовах військової агресії, жорстоких бомбардувань цивільної інфраструктури та руйнування звичного способу життя, людських втрат та страждань питання ставлення до психологічних наслідків війни минулого і теперішнього та уявлення про ці події різних народів світу, які є або активними спостерігачами або учасниками подій є надзвичайно актуальним. З одного боку, боротьба з ворогом вимагає мобілізації всіх ресурсів, усіх зусиль і напруги, з іншого боку – війна завдає серйозної психологічної шкоди, порушує базові потреби безпеки, руйнує основні принципи світогляду людини, призводить до зростання психічних розладів, дисоціативних станів, а також провокує ситуації дистресу та зміни поведінки [1; 2; 3; 4; 5; 6; 15]. Війна стала тією психотравмівною ситуацією, що загрожує життю і здоров'ю людини, супроводжується відчуттям небезпеки, безсилля, страху, безпорадності, невизначеності [6; 7; 8; 9]. Такі події як війна, військова агресія, геноцид, голодомор, зазвичай, також спричиняють трансгенераційні травми.

Трансгенераційна травма передбачає ментальну передачу наслідків травмування від покоління людей, що їх отримали і пережили до наступних поколінь через трансформацію світосприйняття, феноменів ставлення до життя та уявлення про життєві перспективи [2]. Найпоширенішими психологічними наслідками трансгенераційної травми є зміни у світогляді, цінностях, установках, ставленні до себе та інших [6; 11; 12; 13; 14; 15]. Історичний досвід показує, що рани, завдані війною, не загоюються повністю, якщо їх не лікувати, і часто мають віддалені та повторювані наслідки для майбутніх поколінь. Сьогодні значна частина населення гостро потребує психологічної підтримки, допомоги та реабілітації [3; 4].

Матеріали та метод

Теоретико-методологічною базою дослідження слугують вітчизняні та зарубіжні наукові доробки вивчення психологічних наслідків щодо війн (Галина Католик, Альона Шаталова, Володимир Станчишин, Чарльз Маєрс, Вільям Ріверс, Абрам Кардінер, Рой Грінкер, Джон Шпігель, Уолтер Меннінгер, Уілфред Біон, Джон Кристал та інші). Між тим, попри розлогу увагу науковців до зазначеної проблеми загалом, питання транскультурних досліджень психологічних уявлень та ставлень на основі ментально пережитих війн потребують ґрунтовного осмислення й наукового опрацювання.

Мета дослідження полягала у проведенні на основі теоретичного та емпіричного дослідження аналізу ставлення до психологічних наслідків війни минулого і теперішнього (аналітика психологічних уявлень на основі ментально пережитих війн представниками австрійської та української спільнот), а саме Другої світової та російсько-української війн. Робочими гіпотезами дослідження є наукове припущення, яке полягає у тому, що ставлення та уявлення щодо Другої світової війни є відмінними у представників різних культур з огляду на пережиті події їхніми пращурами, та різні переживання воєнної сучасності з огляду на різні політичні та соціальні впливи, події та ментальні простори (у австрійців та українців).

У дослідженні прийняли участь респонденти з **української сторони**: працівники структур «Право» та Аналітичний центр «Центр Дністрянського» (де фахівці сприяють аналізу правових аспектів війни, допомагаючи людям краще розуміти міжнародні норми та міждержавні конфлікти), представники Молодіжної освітньої платформи та Ліцею (де відбуваються дискусії та освітні заходи, спрямовані на формування свідомості молоді щодо війни, її причин та наслідків), представники Міжнародної гуманітарної організації та Благодійної організації «Вихід є!» (представники яких активно працюють у сфері допомоги постраждалим від війни), **студенти університетів в Україні** (ЛьвДУВС, КНУ, НУ «Львівська Політехніка», УКУ), **студенти з Австрії** (Зигмунд Фройд приватний університет), (які долучились до досліджень, що розкривають психологічні, соціальні та економічні аспекти війни, розширюючи розуміння причин та наслідків наявного воєнного сьогодення) тощо.

Відповідно до визначеної мети та для розв'язання поставлених завдань були використані методи теоретичного та емпіричного дослідження: систематизація, анкетування, якісне і кількісне тестування, якісний та кількісний аналіз даних за допомогою методів математичної статистики. Емпіричне дослідження базувалось на використанні стандартизованих методик, авторської анкети та авторських методик, результати яких приводимо у даній публікації:

✓ авторська анкета «Аналітика психологічних уявлень на основі вже відомих війн» (укр., та англ. м.),

- ✓ методика: слова-асоціації, пов'язані з «Другою світовою війною»,
- ✓ методика: «Асоціативна розповідь “Друга світова війна”»,
- ✓ методика «Візуалізація символу “Друга світова війна”», та його зображення на папері,
- ✓ методика: слова-асоціації, пов'язані з «російсько-українською війною»,
- ✓ методика: «Асоціативна розповідь “російсько-українська війна”»,
- ✓ методика «Візуалізація символу “російсько-українська війна”» та його зображення на папері [11; 12; 13].

Результати

В процесі теоретико-методологічного дослідження було висвітлено поняття уявлення та ставлення, опрацьовано наукові дослідження психологічних травм у період Другої світової війни, розглянуто можливий вплив психологічних травм на післявоєнне життя, висвітлено механізми психологічного захисту.

Щодо аналізу емпіричного матеріалу, то **методика слова-асоціації, пов'язані з «Другою світовою війною»**, надала можливість дослідити уявлення респондентів, щодо цього періоду, опираючись на трансгенераційний досвід, сімейні та культурні міфи тощо). Опитувані виявляли виражені емоційні реакції, такі як:

- «неприятель до ворога»,
- «бажання взяти участь у боротьбі»,
- «інстинкт самозахисту»,
- «бажання уникнути небезпеки».

Методика слова-асоціації, пов'язані з «російсько-українською війною», у респондентів виявила те, що важливим чинником для них є зміни у ставленні до різних аспектів життя. Воєнний конфлікт робить людей більш ціннісно налаштованими, підкреслюючи важливість моментів щастя тут і зараз, близькості родини та друзів, а також взаємодопомоги.

Контент-аналіз *методики «Асоціативна розповідь "Друга світова війна"»* виявив, що фокус уваги респондентів концентрується на надзвичайно інтенсивних емоціях:

- *страх,*
- *бажання вижити,*
- *зміна пріоритетів і цінностей через постійний тиск воєнних подій.*

Також описуються *стресові ситуації, панічні атаки та безпорадність перед небезпекою.*

Контент-аналіз *методики «Асоціативна розповідь "російсько-українська війна"»* виявив, що фокус уваги респондентів концентрується довкола різноманітності переживань та глибини емоційного впливу конфлікту на життя людей. Значний акцент робиться на стресі, викликаному війною, на зміні ставлення до різних аспектів життя, переосмисленні цінностей і перспектив [11; 12; 13].

Наводимо також приклади візуалізації уявлень молоді про події Другої світової війни та події війни росії в Україні.

Порівняльний аналіз результатів дослідження ставлення та уявлення про військові події серед представників України та Австрії розкриває цікаві відмінності та спільні риси в сприйнятті війни в різних контекстах.

Щодо австрійських респондентів, їхні відповіді вказують на те, що Друга світова війна суттєво вплинула на психічне здоров'я тих, хто переживав цей період. Особливий акцент

Рис. 1. Рисунок «Візуалізація "російсько-українська війна"»

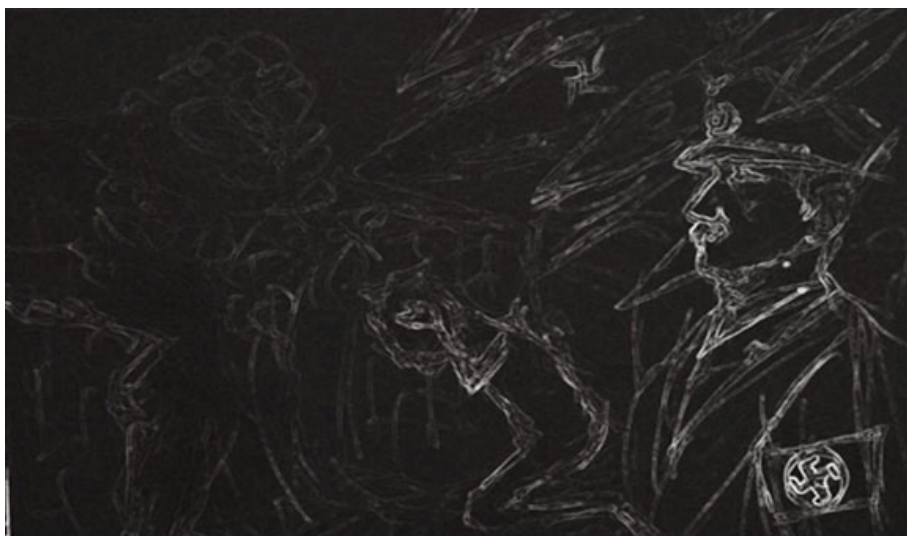

Рис. 2. Рисунок «Візуалізація "Друга світова війна"»

робиться на трансгенераційній травмі та глибокому емоційному й історичному впливі війни на подальше життя. Респонденти сприймають війну як чинник, що травмує особистість і передає цю травму через покоління, залишаючи великий емоційний слід.

У випадку українських респондентів, висвітлюється важливість розуміння впливу Другої світової війни на психічне здоров'я та наголошується на психологічних травмах, які залишаються до сьогоднішнього дня. Розглядається вплив воєнних подій на особистість та покоління, які їх спостерігали. Психологічний вплив був максимальним для тих, хто брав активну участь у війні. Узагальнено, що емоційна травмованість та зміни в ставленні до життя визначають психологічний вплив війни.

Аналіз відповідей щодо російсько-української війни в обох групах свідчить, що респонденти асоціюють цю війну з огидою, звірствами та глибокою ненавистю. Їхні розповіді про власні переживання свідчать про безпорадність, втрату надії та розчарування у світовій політиці. Ці емоційні реакції відображають складність індивідуального та колективного сприйняття війни, яке визначається особистим досвідом та культурним контекстом щодо переосмислення цінностей та перспектив [11; 12; 13; 15].

Отже, наша **робоча гіпотеза**, яка припускала, що ставлення та уявлення щодо Другої світової війни є відмінними у представників різних культур з огляду на пережиті їхніми пращурами події, а також різні переживання воєнної сучасності з огляду на різні політичні та соціальні впливи, події і ментальні простори (у австрійців та українців), а також схожими є ставлення та уявлення щодо Другої світової війни на ті, які ми переживаємо внаслідок російсько-української війни, підтвердилась.

У результаті проведеного дослідження нами було створено теоретико-гіпотетичну модель **«Структурні механізми ставлення та уявлення у контексті стосунку людини з війною»**, яка наочно демонструє, що вплив війни на особистість починається з мобілізації внутрішніх ресурсів, продовжується емоційним відгуком на події та завершується формуванням нових цінностей та переконань [11; 12; 13].

Висновки

Отже, крізь призму викладеного, узагальнюючи наведені тлумачення, вважаємо, що ставлення та уявлення громадян різних країн світ до війни є одним з проявів їх соціальної ком-

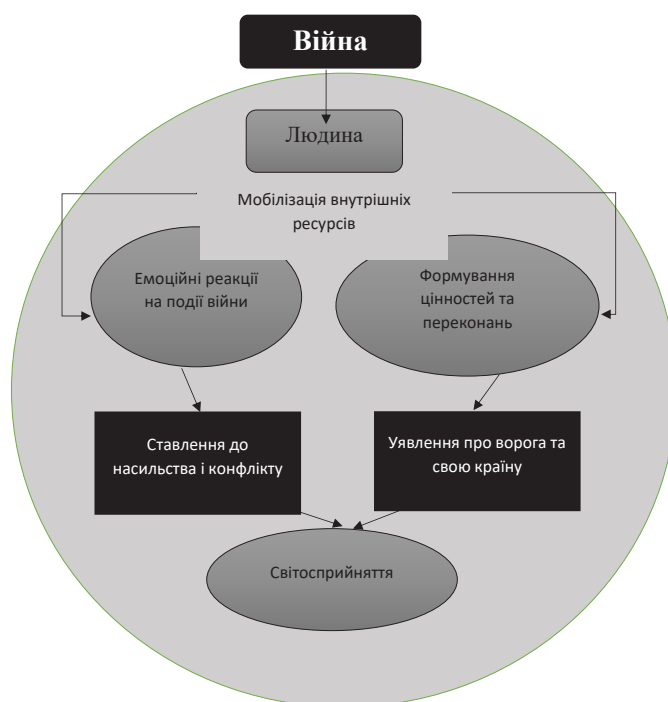

Рис. 3. Теоретико-гіпотетична модель «Взаємозв'язок ставлення та уявлення у контексті стосунку людини з війною» (за авторством Г. Католик, А. Шаталової)

петентності. Однак ми досліджували у цьому контексті представників різних європейських країн із подібною екзистенцією буття. Дослідження триває і має у своїй перспективі дослідити цей феномен у представників різних релігійних спільнот із різними концепціями буття.

Література:

1. Авдєєв О., Князєв В. Я уявляю життя так, ніби його показують у кінотеатрі: що таке дисоціація і чи може вона розвинутиися через війну. 2022. URL: <https://kunsht.com.ua/articles/ya-uyavlyayu-zhittya-tak-nibi-jogo-pokazuyut-u-kinoteatri-shho-take-disociaciya-i-chi-mozhe-vona-rozvinutisya-cherez-vijnu>
2. Католик Г. В. Екзистенція життя та смерті в сучасних реаліях: мультимодальні та мультикультурні аспекти. за заг. ред Г. Католик. [Колективна монографія]. Львів, Міссіонер, 2022. 352 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/29.pdf>
3. Католик Г. Арт-терапевтичні техніки і практики в роботі з кризовими клієнтами в час широкомасштабної війни росії в Україні (дослідження проводились на початку війни 2022 року) у колективній монографії «Арттерапія і війна: контексти і практичний досвід» / за заг.ред. Н. Кальки, Г. Одинцоваї. Львів, ЛьвДУВС. 2023. С. 8–37. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6082>
4. Кошулинська З., Костюченко Н., Католик Г., Гринько Н., Ільчук Н. Психологічна допомога біженцям в умовах війни. Львів, 2022. 48 с.
5. Католик Г., Живко З., Одинцова Г. Особливості проявів депресивності у нарцисичних осіб: дослідження в часі війни. *Вчені записки Університету «КРОК»*, № 2 (70), 2023. С. 147–158. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/601>
6. Католик Г.В., Карпенко Є.В. Соціальні очікування мігрантів у час широкомасштабної війни росії в Україні. *Науковий Вісник ЛьвДУВС. Серія психологічна*. 2023. № 1. С. 39–45. <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2023-1-6>
7. Католик Г.В. Шляхи активізації життєвих ресурсів у складних життєвих ситуаціях: віковий аспект. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Психологія»)*. 2024. № 11 (39). С. 1792–1803. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/issue/view/294>
8. Католик Г.В., Кісіль З.Р. Психологічний супровід дітей працівників МВС на відпочинок, чиї батьки отримали поранення, загинули під час несення служби, перебувають або визволені з полону. *Габітус*. 2024. Вип. 68. С. 52–60. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2024/68-2024/10.pdf>
9. Католик Г.В., Вачко Л. М. Особливості прояву захисних стратегій поведінки дорослої людини в стані довготривалого стресу. *Наукові перспективи. Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2024. № 5 (47). С. 1512–1524. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-1512-1523](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-1512-1523)
10. Католик Г.В. Психологічний аналіз циклу суспільно-значимих мистецьких проєктів О. Борисової «ДНК-КОД Свободи. Ідентифікація війною» 2022-2024. Мат-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та пост воєнної реабілітації» ЛьвДУВС, Львів, 2024 р. С. 151–158.
11. Католик Г., Шаталова А. Ставлення та уявлення молоді щодо психологічних наслідків війни минулого і теперішнього. Матеріали Міжнародного наукового форуму «Особистість, суспільство, війна» м. Харків, 26 квітня 2024 року. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e278fa95-24c9-43ae-874e-fe1705f5f30a/content>
12. Католик Г., Шаталова А. Аналітика психологічних уявлень на основі вже відомих війн. Мат-али V Міжнародної науково-практичної конференції з дитячої та юнацької психотерапії Української спілки психотерапевтів «Нашого цвіту по усьому світу – скарби української нації», Ужгород, 18–19.11.2023. 2024. С. 13–19. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/>
13. Католик Г., Ткачук Т., Шаталова О. Структурні механізми ставлення та уявлення у контексті стосунку людини з війною. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна)*. 2025. № 1. С. 10–18. <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2025-1-2>
14. Комар З. Психологічна стійкість воїна. Підручник для військових психологів. Організація Stabilization Support Service. Київ. 2017. 185 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Komar_Zoran/Psykholohichna_stiikist_voina.pdf
15. Blikhar V., Kalka N., Katolyk H., Kuzo L., Leo G., Marchuk A., Tsyvinska M. et al. Why war in Ukraine and in Europe? Psychoanalysis, trauma and resiliency: The monograph. Italy: Frenis Zero Press, 2023. 235 p. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6081>

Отримано: 30.06.2025

Рекомендовано: 26.07.2025

Опубліковано: 30.09.2025